

NÉZZÜNK BIZAKODVA A JÖVŐBE? A KOMMUNIKÁCIÓ FELTÁRÁSA A TECHNOLÓGIA SZÉLESKÖRŰ PALETTÁJÁN

Szabó Kincső

szkincso12@gmail.com

James Katz – Juliet Floyd – Katie Schiepers (2021eds.)

Perceiving the Future through New Communication

Technologies. Robots, AI and Everyday Life.

Palgrave Macmillan.

Talán még ismerősen csengenek a palatábla, krétapor vagy telefonkönyv kifejezések, melyek – nyelvi evolúciótól függetlenül – elindultak az elhalványulás lejtőjén, az üzenetátadás eszköztárának poros, sötét „ezeket ma már nem használjuk” pincéjébe. A jelen információs társadalom számára – mely hamarabb pötyög egy okostelefonba, mint ragadjon papírt és ceruzát – a hagyományos médiát megszégyenítve formálja át kommunikációs eszközeinket, teremt okosabbnál okosabb technológiai fejlesztéseket, és hozza közelebb hozzánk a jövő misztikumát – mely már nem is annyira misztikum.

„...az emberek azért használnak kommunikációs technológiákat, hogy megmérkőzzenek az örökösen feltároló jövővel, mely lassan a jelenükké válik” – fogalmazza meg máris a legelőjén James Katz, Juliet Floyd és Katie Schiepers, avagy a gondolatserkentő, diverz perspektívákat megvitató, jövőbe tekintő *Perceiving the Future through New Communication Technologies. Robots, AI and Everyday Life* című többszerzős könyv szerkesztői. Bár a kiszámíthatatlanság, a társadalmi dinamika átszerveződése, illetve ingerküszöbünk rohamos növekedése megbélyegzi a kommunikátorok mindennapjait, jelen könyv mégis egy hasonlóan hirtelen vett fordulatnak a kommunikációs folyamatait igyekszik kibontani, és rámutatni annak különböző idősíkokon elhelyezkedő technológiai kincstárára. Az írás összefűzi a történelem, média, filozófia, irodalom és kommunikáció tudományos perspektíváit, kaleidoszkópot képezve egy nemzetközi kitekintéshez, és egy egészen új elmélet felkínálásához. Multidiszciplináris, gazdag elméleti áttekintés lévén, a kötet a még laikusnak tekintett személytől, a téma szakértőjén keresztül, az akadémia emberéig mindenkinek felkínálja gondolatait, feltárásait, és meginvitálja a könyv olvasóját egy időutazásra.

James Katz, a Boston Egyetem College of Communication (USA) professzora, média-kutatója, a Médiatudományok divízió vezetője. Mint a Pekingi Egyetem Újmédia Iskolájának kitüntetett professzora, olyan tematikákban való publikációkat tudhat magáénak, mint a közösségi média, mesterséges intelligencia hatásai, robot és ember viszonya, vagy mobil kommu-

nikáció. Legújabb munkái közé tartozik az Oxford University Press-nél megjelent *Journalism and the Search for Truth in an Age of Social Media* (2019, Kate Mays-szel társszerzőségben), illetve a 2016-ban kiadott *Philosophy of Emerging Media*, mely hasonlóan ehhez az áttekinthetnek az alanyához, Juliet Floyd-dal társszerzőségben készült. Hasonlóan Katz-hoz, Juliet Floyd is a Boston Egyetem filozófiai professzora. Kutatási területe a logika, filozófia, matematika és média között létrejövő kölcsönhatásokra összpontosít. Számos önálló és társszerzős munkái mellett az egyik legfrissebb írásai közé tartozik (Felix Muehlhoelzer-rel *Wittgenstein's Annotations to Hardy's Course of Pure Mathematics: An Investigation of Wittgenstein's Non-extensionalist Understanding of the Real Numbers* (2020, Springer). Harmadik szerkesztőként Katie Schiepers kerül megemlítésre, ki a Világörökség Konzervatóriumában szerezte fokozatait, és jelenleg a Boston Egyetem Újmédiatudomány divíziós adminisztrátora.

A könyv e három fentebb említett szerkesztője arra vállalkozott, hogy a mindennapi emberek technológiával átítatott élményeit veszi górcső alá, megvizsgálva e tudományág (most már) örökzöld fejlődéseit, hozzá való viszonyulásait és tapasztalásait – felkínálva egy széleskörű értelmezést, miként éljük meg a minket érő szocio-technológiai változásokat, melyek módifkálják, és akár mindenestől felborítják a hagyományos médiában gyökeret vert rutinjainkat. A könyv egy hármastengely köré épít, avagy három elhatárolt szekcióban ismerteti a szerzők munkáit, melyet közre zár egy szerkesztők által megfogalmazott bevezetés, illetve egy konklúziót összegző záró fejezet.

Apparatgeist – társadalmi küzdelmek és újmédia konceptualizációk

„Már valóban nem bulizhatunk úgy, mintha 1999 lenne” – fogalmazza meg az első szekció legelső szerzője, Mark Aakhus, aki a mobiltelefon úttörő jelenségére reflektál – személyes példákon és tudományos konceptualizáción keresztül – mely sokunk életét radikálisan megváltoztatta. Nem hiába, hiszen egy kiforrt technológiai eszköz alapjaiban átszervezte a társadalmi dimenziókat és interakcióink alapelvét – bárki tud beszélni bárkivel és bármikor, ráadásul privátban. A személyes kommunikáció határai tagadhatatlanul kitolódtak, és ennek gyakorlata olyannyira átalakította a gazdasági, társadalmi és technológiai folyamatokat, hogy e könyv létrejöttével egy új, meghatározó – ezt a társadalmi-technológiai küzdelmet egységbe záró – fogalom is született: az *Apparatgeist*. Definíció szerint, az *Apparatgeist* a „társadalmilag kialakult praktikus gondolkodáshoz való érzék”-re (*socially developed sense of practical reasoning*) utal, avagy egy orientációs fogalom, mely a közös gondolkodás és elvek kialakítását jelöli egy dinamikus társadalmi küzdelem során. Bár a szerző szerint a fogalom szükségelteti a további konkretizálást, az *Apparatgeist* koncepciójának mégis sikerül teret biztosítania a technológia, kultúra és társadalom mélyebb megértéséhez.

Az első szekció további részében Juliet Floyd folytatja az *Apparatgeist* filozófiai paradigmájának taglalását, pontosabban a közönséges nyelvi filozófia (Ordinary Language Philosophy) kereteibe helyezve igyekszik értelmezni azt. Floyd kiemeli az *Apparatgeist* és a közönséges nyelvi filozófia közötti kapcsolódási pontokat, vagyis, miként lett a mobiltelefon használata egy életforma. Miként vált szervessé a mobilhasználat, és hogyan ékelődött be a technológia e szegmense életünk körforgásába. Az *Apparatgeist* elmélete mellett, Alexandra Weilenmann a mobiltelefon szerepét emeli ki, annak hatáskörét megvizsgálva két évtizeden keresztül (2000–2020). „Először örültünk annak, hogy mindig elérhetőek lehetünk, majd hirtelen szeretnünk volna lecsatlakozni és limitálni az elérhetőségünket” – ezeket a gondolatokat egészíti ki a képernyőidő, önHITELESSÉG és a mobiltelefon használatának rendkívüli növekedésének gondolataival a fiatalok körében. Kate K. Mays nemcsak a mobiltelefont veszi például, hanem a virágzó mesterséges intelligencia és robotizáció területeit is közelebb hozza az olvasóhoz – miként szükségelteti a robotok beintegrálódása egy *érzelmi koreográfiát*, milyen új interperszonális szervezői technikákat nyújt majd a tudatosabb, egymást elfogadóbb élethez. A

könyv első részét Vanessa Nurock nemileg megkülönböztetett mesterséges intelligencia főku-szú írása zárja – gondoljunk csak Siri-re (Apple), Alexa-ra (Amazon) vagy Cortana-ra (Win-dows), melyek mind női nevekkal ellátott technológiai eszközökbe beépített AI alapú személyi asszisztensek.

Robotbarátok: érzelmi intelligencia vagy intelligens érzelem?

Míg a kötet első tengelye az emberi rezilienciát és újmédiához viszonyuló magatartást járta körül a modern technológia mezsgyéjén, addig a második fejezet már jócskán konkretizálja a topikokat és rendkívüli példákkal látja el az olvasót a robotika és AI világából. „A robot nem állat, nem (csak) tárgy, (még) nem ember, és (még) nem Isten” – ahogyan azt Philip Stoellger írja le, a második szekció első fejezetének szerzője. Barátként vagy inkább ellenség tekintünk egy robotra? Stoellger szerint különböző robotok különböző módon lehetnek a barátaink – de mit is jelent ez pontosan? Például, Irakban egy Boomer névre hallgató, karokkal és kamerával ellátott, kisautó méretű robot képes megtalálni és hatástalanítani a bombákat. Tehát mi, em-berek érezhetünk őszinte szeretetet a robotok (vagy inkább szolgáltatásaik) iránt, de barátságuk minden bizonnyal viszonzatlan marad érzelmi intelligenciájuk kifejtetlensége miatt. Satomi Sugiyama az Apparategeist elmélet tükrében vizsgálja a robotok egzisztenciáját, kifejtve a robotok szimbolikus helyét a társadalomban – hisz az *apparat* gépezetet (machine) jelent, míg a *geist* a hangulatiságra (spirit) utal – példaként említve Peppert, az első japán robotot, aki emberi kinézetével képes az érzelmek dekódolására és felismerésére. Bár kiemelkedő újjításnak bizonyul a robotika technológiájában, mégis az emberek nem csak a „szórakoztató” vagy „iz-galmas” szavakkal írták le Pepper-t, hanem a „furcsa” és „félelmetes” attribútumok is javában ott szerepeltek, utalva arra, hogy még messze járunk a természetesnek vélt robot-bizalomtól.

A második szekció harmadik szerzői (Xiuli Wang, Bing Wang, Gang Han, Hao Zhang és Xinzhou Xie) tovább lépnek a robotikától, és az okos hangszórók dimenzióit, avagy a *smart speaker*-ekben életre keltett mesterséges intelligenciát szemlélik közelebbről. Egy újabb ember-AI kapcsolat technológiába ültetve, mely az eMarketer szerint 2019-ben elérte Kínában a 85.5 millió, az Amerikai Egyesült Államokban pedig a 74.2 millió felhasználót. 28 kínai okos hang-szóróval folytatott mélyinterjú segítségével igyekeztek a szerzők feltárni, miként kommunikál a mindennapokban ember és AI a négy fal között. Diverz következtetéseket eredményezett a felmérés: bevásárlólista feljegyzésétől kezdve, business terven keresztül babysittelésig számos parancs megtalálható volt a hangszórókban, arra utalva, hogy a családok előszeretettel hasz-nálják ezeket az eszközöket, és tekintik őket kellemes társaságnak. E szekció zárásaként Jukka Jouhki jegyzését olvashatjuk a társadalmi robotok benyomásairól. Sophia – aki nem csak egy közönséges robot, hanem hírességként kezelt világhíró, divatos stílussal rendelkező, tévében szereplő robot – 2016-ban megkapta a „különleges személyiséggel rendelkező” díjat. A fejezet célul tűzte ki, hogy felderítse, miként viszonyulnak az emberek egy másik, fémek és rugók alkotta „emberhez”. Bár tagadhatatlan ezen robotok hozzájárulása az ember-robot interakció kiépítéséhez, mégis a szerző egy „animált darab”-ként írja le Sophia teljesítményét, mely nem fedí a hús-vér valóságot, csupán egy sikeres fémszagú imitációt eredményez.

Jóslás helyett jövő készségek – félünk, de fejlesztünk

A kötet harmadik, egyben záró fejezete már nem mediatizált világunk különös példáit hozza el számunkra, hanem inkább az etikai, illetve filozófiai gondolatokat helyezi előtérbe – jövőbe tekint a múlton keresztül. Pierre Cassou-Nogués nyitja az utolsó fejezetet Norbert Wiener ma-tematikusan, filozófus elvére építve, miszerint a robotizáció megtöri az államot két heterogén osztályra: a korábban dolgozóakra (kik az éhínség szélére lesznek taszítva) és a mérnökökre (kiknek munkájuk egyre csak növekszik a technológiával együtt). Wiener teóriája mellett a

szerző kiemeli, hogy bár az embernek öt érzékszerve van, azok kiteljesedése első sorban úgy következik be, ha viszonyozva vannak. Ámde a technológia úttörő fejlesztései az oda-vissza érzékelést lassacskán egyoldalúra redukálják, így a jövő emberei talán (már) nem lesznek képesek megkapni azt a viszonzást, amit a ma embere (még) megkap. A szekció Aczél Petra gondolataival folytatódik, ki nem csak a Future Skills-nek elnevezett egyetemi óra fontosságát említi meg, hanem a jövőhöz való emberi viszonyulást, magatartást és elmélkedéseket fűzi össze fejezetében, kitérve a kulturális különbségekre, az idő szubjektív-objektív mivoltára, illetve az idő filozófiailag vett értelmezésére is. A forradalmár technológia időátalakító értelmezésére két megközelítést kínál: a harcias folyamatot (*combative approach*), melyben az ember küzd az új technológiával, vagy a pragmatikus-perszuaszív (*pragmatic-persuasive approach*) folyamatot, melyben a technológia az emberközpontúsághoz simul. „Az időtől való félelem egy igazi evolúciós ajándék fajunknak” – írja a szerző, hozzátéve, hogy egyúttal egy új intelligencia születésének vagyunk tanúi jelen korszakban. Aczél kiemeli, hogy a félelemmel való viseltetés a jövő küzdelmei iránt (avagy a *future shock*) egy természetes ösztön, mégis a pozitív jövőkép építés az, ami tovább tud lendíteni, hisz – mint sorai rávilágítanak – sosem lehet elég hamar elkezdni gondolkodni a jövőről.

Az utolsó rész utolsó előtti szerzői, Pauline Cheong és Karen Mossberger az úgynevezett datafikáció intenzitásán keresztül mutatják be, miként befolyásolja életünket, illetve tesz minket jócskán próbára az internet és az AI hálózata. A big data és számítógépes folyamatok növekvő befolyása komoly kihívások elé állíthatja (már) a jelen, de főként a jövő társadalmait. Interjúk elemzése során a szerzők választ kaptak: az emberek akkor ítélik jónak az életet, ha nyitott gondolkodásúak maradnak, könnyen alkalmazkodnak a változáshoz, és ami a legfontosabb, hogy tanulékonyak (amikor új készségekről van szó), még akkor is, ha az ismeretlenbe tart egy jól ismert út. A szekciót James Katz, szerző és egyben szerkesztő, a kommunikációs technológiát és mesterséges intelligenciát egybefonó fejezete zárja. A pszichológiai szabadsággal kísérletező digitális élet, illetve magánélet kérdései mentén halad, kiemelve az arcfelismerés technológiáját, az adatgyűjtés növekedését és az ezekkel együtt járó kétoldalú hatásokat – bízva abban, hogy a mesterséges intelligencia és robotizáció okosan fog távozni a kommunikációval folytatott próbatételekről.

Három szerkesztő, tizenkilenc szerző, három szekció, tizenöt fejezet és számtalan perspektíva a jövőről. Jelen könyv nem csak a múlt-jelen-jövő síkon halad végig, hanem azok technológiai dimenzióit is gazdagon kifejti az újmédia és kommunikáció végeérhetetlen világán keresztül. S hogy mi lesz? Nem tudhatjuk pontosan, de a szerzők abban egyet értenek, hogy a jövő az öröm, interakció, és érzékenység forrása – hisz ahogy Aczél is jegyzi fejezetében: „A jövő az, ami előttünk van, ami új, ami végtelen.”